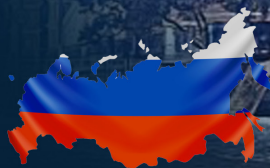

روسیه در سالی که گذشت؛ رویدادها و روندها

سالنامه تبیین راهبردی ۱۳۹۹

روسیه در سالی که گذشت؛ رویدادها و روندها

اندیشکده راهبردی تبیین

نشانی: تهران، اقدسیه، خیابان شهید موحد دانش، خیابان نسترن، پلاک ۳۲، واحد ۷

کد پستی: ۱۹۵۷۶۶۴۷۳۱

تلفن: ۲۶۱۵۳۳۲۹

نمابر: ۸۹۷۷۱۹۶۴

فهرست

مقدمه ۲

بلاروس ۳

قره‌باغ ۵

سوریه ۶

لیبی ۷

همکاری‌ها با چین ۸

انتخابات آمریکا ۹

مسئله نوالنی ۱۰

نتیجه‌گیری ۱۱

فهرست مقالات ۱۲

مسکو در سال ۱۳۹۹ رویه‌ای تهاجمی‌تر اتخاذ کرده و در حوزه‌های پیرامونی نزدیک (بلاروس و قره‌باغ) و دورتر (سوریه و لیبی) سعی کرد عمق راهبردی خود را گسترش دهد. علاوه بر اینکه تنش‌هایی با غرب نیز داشت.

مقدمه:

کشور روسیه به دلیل برتری‌های نظامی و سیاسی در آسیا و شرق اروپا، قدرت مهمی به شمار می‌رود. این کشور در سال گذشته با تبعات کرونا به‌ویژه در حوزه اقتصادی درگیر بود. کاهش قیمت نفت، مسأله جدی برای اقتصاد رانتیر روسیه محسوب می‌شود. در ابعاد دیپلماتیک، روسیه در روند توسعه نفوذ منطقه‌ای‌اش در چهار مورد کوشید. در دو پرونده در حوزه پیرامونی نزدیک یعنی بلاروس و قره‌باغ تلاش نمود تا ضمن حفظ متحدانش به آن‌ها گوشزد کند که چشم‌دوختن به غرب حاصلی برای آنان در پی نخواهد داشت. در دو پرونده سوریه و لیبی نیز در تقابل با آمریکا، اروپا و هم‌چنین ترکیه، در یکی در همراهی با دولت مستقر و در دیگری علیه آن گام برداشت. در حوزه بین‌المللی نیز رویدادهای تنش‌آلودی با غرب مانند اتهام‌ها نسبت به مداخلاتش در انتخابات آمریکا و مجادله با برخی دولت‌های اروپا در پرونده‌های حقوق بشری به‌ویژه در مورد ناولنی مدنظر بوده است..

بلاروس

اعلام پیروزی الکساندر لوکاشنکو در انتخابات ریاست جمهوری بلاروس در مرداد ۱۳۹۹ با موجی از اعتراض‌های خیابانی با ادعای تقلب در انتخابات روبرو شد. روابط روسیه با بلاروس مدتی قبل از انتخابات به دلیل اختلاف بر سر قیمت نفت صادراتی مسکو به مینسک، دچار تنش بود. این تنش با بازداشت ۳۰ عضو یک شرکت امنیتی خصوصی روسی به نام واگنر توسط دولت بلاروس تشدید شد که لوکاشنکو مدعی شد قصد داشته‌اند علیه او در جریان انتخابات مداخله کنند. او که از ۲۰۰۴ به بهانه‌های حقوق بشری تحت تحریم‌های اتحادیه اروپا قرار گرفته بود؛ از ۲۰۱۳ در صدد بهبود روابط با غرب برآمد که به لغو تحریم‌های مالی اتحادیه اروپا در ۲۰۱۶ و بازگشایی سفارت آمریکا در ۲۰۱۹ انجامید. اما ادعای تقلب در انتخابات و تداوم اعتراض‌های خیابانی، اتحادیه اروپا را بار دیگر در تقابل

با لوکاشنکو قرار داد^۱. مسکو در ساعات ابتدایی پیروزی لوکاشنکو را تبریک گفت ولی موضعی له یا علیه مخالفانش اتخاذ نکرد. زیرا احتمالاً گمان داشت این منازعه بدون دخالت غرب پایان خواهد یافت، به خصوص که لزوماً جناح‌های مخالف لوکاشنکو نیز غرب‌گرا و مخالف مسکو نبوده‌اند و روسیه نیز دلیلی نمی‌دید که به دولتی منفور در چشم معترضان بدل شود. ولی سفر «سوتلانا تیخانوفسکایا» نامزد رقیب به لیتوانی، تحریم بلاروس از سوی اتحادیه اروپا و کشف ارتباط «شورای هماهنگی مخالفان» با اوکراین، سبب شد روسیه به حمایت از لوکاشنکو بپردازد. زیرا بلاروس به دلیل شباهت فرهنگی و زبانی، بیش از دیگر همسایگان روسیه برای این کشور اهمیت دارد. بلاروس علاوه بر اهمیت سیاسی، اهمیت اقتصادی بالایی نیز برای روسیه دارد. زیرا از آن برای دور زدن برخی تحریم‌های غرب بهره می‌برد. هم‌چنین با سرمایه‌گذاری در حوزه نفت و گاز این کشور، اهرم‌های فشار بیشتری در برابر اروپا به دست می‌آورد. در نهایت پوتین به دولت بلاروس تضمین داد که امنیت مرزی آن را تأمین می‌کند و هم‌چنین پیشنهادهایی برای کمک جهت جبران کسری بودجه این دولت ارائه داد. لاوروف نیز بیان داشت که از فرآیندی درونی و نه تحمیلی از خارج برای گفت‌وگوی مخالفان و دولت استقبال می‌کند.

۱. محمودرضا رهبرقاضی، اعتراضات در بلاروس، تقابل ژئوپلیتیک اروپا و روسیه، اندیشکده راهبردی تبیین، ۳۱ شهریور ۱۳۹۹، قابل دسترسی در

مهرماه ۱۳۹۹ بار دیگر بحران قره‌باغ میان آذربایجان و ارمنستان به درگیری نظامی انجامید و این بار نیروهای نظامی باکو با حمایت آنکارا توانستند بخش‌های مهمی را آزاد سازند. مسکو که از متحدان سنتی ایران محسوب می‌شود، این بار مقداری صبر کرد و پس از شکست‌های متوالی نیروهای ارمنستان به مثابه میانجی‌گر وارد شده و در تدوین طرحی که بر حضور نیروهای روسیه به مثابه حافظ صلح تأکید داشت، به ایفای نقش پرداخت. روسیه به دلیل آن که خود را وارث اتحاد جماهیر شوروی قلمداد می‌کند، نمی‌خواست که با جانب‌داری از یکی از دو جمهوری‌های بازمانده از دولت پیشین، هژمونی منطقه‌ای خود در محدوده قفقاز را خدشه‌دار سازد.^۲ در عین حال به دلیل رویکردهای غرب‌گرایانه پاشینیان از ۲۰۱۸ که در چینش کابینه‌وی و دعوت از دارون عجم‌اوغلو، کارشناس مشهور آمریکایی برای ساماندهی امور اقتصادی، نمود یافت؛ روسیه را از وی دور ساخت. مسکو که پیش‌تر در جریان صدور قطعنامه‌های پیشین شورای امنیت، پذیرفته بود که مسئله در چارچوب گروه مینسک حل و فصل شود، این بار در روند گسترش عمق راهبردی‌اش در ژئوپلیتیک قفقاز، مستقل از غرب ورود کرده و حتی در مخالفت ضمنی با گروه مینسک، همراهی نسبی با ترکیه داشت. بنابراین درباره ارمنستان نیز

۲. احسان کیانی، مطلوبیت‌های روسیه، ترکیه و ایران در بحران قره‌باغ، اندیشکده راهبردی تبیین، ۲۱ مهر ۱۳۹۹، قابل دسترسی در

<http://tabyincenter.ir/39077>

مانند بلاروس، پس از مدتی ورود کرد تا این دو متحد دریابند که نهایتاً این روسیه است که پشتیبانی اصلی آنان می‌باشد و غرب تکیه‌گاه محکمی برای شان نخواهد بود.

سوریه

مسکو از ۲۰۱۵ با ورود نظامی به بحران سوریه از دولت مستقر به ریاست بشار اسد به حمایت پرداخت. توسعه موقعیت این کشور در حوزه دریای مدیترانه و دسترسی به آب‌های آزاد و هم‌چنین جلوگیری از استقرار متحدان آمریکا در منطقه از مهم‌ترین دلایل اقتصادی و سیاسی روسیه برای ورود به این بحران بود. روسیه نه فقط در حوزه نظامی ارتش سوریه را در تسلط بر تمامیت ارضی این کشور یاری کرد که با تماس با برخی گروه‌های سیاسی مخالف دولت تلاش نمود بعد دیپلماتیک قوی‌تری از خود در سطح منطقه به نمایش بگذارد. برگزاری جلسات کمیته قانون اساسی با پشتیبانی مسکو در تابستان ۱۳۹۹ مهم‌ترین نمود این اقدام‌ها بود. تداوم مذاکرات آستانه در طول سال که آخرین جلسات آن در بهمن ۱۳۹۹ برگزار شدند نیز، نمود دیگری از اقدام‌های دیپلماتیک روسیه برای مدیریت بحران سوریه بود. در عین حال که در عرصه میدانی، وضعیت نسبتاً آرام بوده و پس از عملیات موسوم به «سحر ادلب» در زمستان ۱۳۹۸ که به آزادسازی بخش‌هایی از این استان مهم انجامید، جز درگیری‌های پراکنده میان برخی نیروهای روسیه و ترکیه و برخی

حملات انتحاری علیه کاروان‌های روسیه، منازعه جدی مشاهده نشد.

لیبی

لیبی پس از سقوط قذافی شاهد نبرد داخلی خون‌باری بود. از ۲۰۱۴ خلیفه حفتر از فرماندهان نظامی ارتش در برابر دولت مستقر به ریاست فائز السراج ایستاد و از ۲۰۱۹ بخش‌های مهمی از مناطق نفت‌خیز جنوب لیبی را به تصرف خود درآورد. ترکیه و قطر از دولت سراج که گرایش‌های اخوانی در آن بروز دارد، حمایت کردند و در مقابل، مصر، عربستان و امارات به حمایت از حفتر برخاستند. روسیه نیز از مداخله در لیبی سه هدف اصلی را در پی دارد: بازیابی جایگاه بین‌المللی این دولت به عنوان بازیگری که برای حل مسائل باید به آن رجوع کرد؛ توسعه نفوذ در ژئوپلیتیک دریای مدیترانه که منافع اقتصادی چشم‌گیری در حوزه انرژی دارد و سرانجام حفظ لیبی در دایره متحدان روسیه که از دیرباز در این شمول می‌گنجید.^۳ در عین حال حمایت از حفتر برای روسیه، برخلاف دیگر حامیانش، بیش از سویه‌های ایدئولوژیک، از رویکردی عمل‌گرایانه برمی‌خیزد. مخالفت با دولت مورد حمایت آمریکا و برخی کشورهای اروپایی و افزایش سطح تعامل با کشورهای حاشیه خلیج فارس از این دلایل است. به‌واسطه همین رویکرد عمل‌گرایانه بوده که در شهریور

۳. سید محمود حسینی، توافق ترکیه و روسیه برای آتش‌بس در لیبی، اندیشکده راهبردی تبیین، ۲۹ شهریور ۱۳۹۹، قابل دسترسی در

<http://tabyincenter.ir/38535>

۱۳۹۹ پس از حمایت نظامی آنکارا از طرابلس و جلوگیری از سقوط پایتخت توسط حفتر، روسیه درصدد توافق با ترکیه برآمد که هر دو درصدد ثبات در لیبی برای کسب منافع اقتصادی و هم‌چنین مخالفت با گسترش نفوذ غرب در این کشور هستند.

همکاری‌ها با چین

تقویت روند روابط دو جانبه با چین به عنوان دو عضو دائم شورای امنیت، بُعد دیگری از سیاست خارجی مسکو در سال گذشته بود که به واسطه رقابت هر دو با ایالات متحده در ابعاد نظامی و اقتصادی، اهمیت دارد. دو کشور که چندین سند همکاری در خصوص انتقال فناوری‌های نسل نومی اینترنت، تجارت الکترونیک، برنامه هسته‌ای و حوزه کشاورزی به امضای رسانده بودند، در سال گذشته گفتگوهایی پیرامون انتقال انرژی از جمله احداث خطوط لوله گاز و انرژی‌های برق و زغال سنگ نیز به انجام رساندند^۴. فروش تسلیحات از جانب روسیه به چین، توسعه همکاری‌های مشترک در تولید تسلیحات جدید، همکاری‌ها در خصوص فروش نفت روسیه به چین و هم‌چنین انتقال فناوری‌های هسته‌ای، از مهم‌ترین مواردی است که نگرانی‌های تصمیم‌گیران ایالات متحده را برمی‌انگیزد.

۴. شعبی بهمن، فرصت‌های ایران در تقویت ائتلاف راهبردی چین و روسیه، اندیشکده راهبردی تبیین، ۱۹ شهریور ۱۳۹۹، قابل دسترسی در

انتخابات آمریکا

از مهم‌ترین رویدادهای سیاست خارجی روسیه در سال گذشته، برگزاری انتخابات آمریکا بوده است. در اردیبهشت ۱۳۹۹، کمیته اطلاعات سنای آمریکا گزارش جامعه اطلاعاتی این کشور مبتنی بر ادعای مداخله روسیه در انتخابات ۲۰۱۶ ایالات متحده به نفع کمپین ترامپ را تأیید کرد. بدین ترتیب یکی از محورهای انتقادی کمپین تبلیغاتی دموکرات‌ها علیه روسیه، احتمال مداخله مجدد مسکو در انتخابات آمریکا بود. این ادعا نه فقط از سوی دموکرات‌ها بلکه از سوی برخی دولت‌مردان نیز تأیید شد. به گونه‌ای که رییس اف‌بی‌آی و مدیر امنیت ملی آمریکا در نشست مشترکی در مهر ۱۳۹۹ هشدار دادند که ایران و روسیه در شبکه‌های اجتماعی در صدد عملیات روانی علیه رأی‌دهندگان آمریکایی هستند. ادعاهایی که همواره از سوی کرملین تکذیب شد. این رویداد را با توجه به مزیت نسبی ترامپ بر بایدن برای روسیه می‌توان درک کرد. به‌واقع فارغ از صحت و سقم این ادعا، روابط شخصی نسبتاً مساعد ترامپ با پوتین و هم‌چنین سیاست خارجی «اول آمریکا»ی کاخ سفید که راه را بر توسعه‌طلبی‌های مسکو در رقابت با ناتو در اروپا، هموار می‌کرد؛ به‌وضوح نشان می‌داد مطلوبیت مسکو پیروزی ترامپ می‌باشد.

الکسی ناوالنی از رهبران اعتراض‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۲ علیه پوتین، در مرداد ۱۳۹۹ مسموم شد و سپس برای مداوا به آلمان منتقل شد. دولت‌های غربی، کرملین را به دسیسه برای قتل وی متهم کردند. ادعایی که از سوی روسیه تکذیب شد. با این حال ناوالنی با بازگشت به مسکو در دی ۱۳۹۹، بار دیگر آتش تنش را در این کشور شعله‌ور کرد. وی بلافاصله بازداشت و محاکمه شد. حامیان وی اعتراض‌های خیابانی را سامان دادند و اتحادیه اروپا در کنار آمریکا خواستار آزادی وی شدند. به نظر می‌رسد در شرایطی که خروج ناوالنی از روسیه و حضورش در آلمان، سبب فروکاستن تنش‌ها و آرامش در کشور شده بود و دولت روسیه نیز اصراری بر بازگشت وی و محاکمه‌اش نداشت، می‌توان احتمال دخالت دولت‌های غربی در ترغیب وی به بازگشت به مسکو و تنش‌آفرینی در جامعه روسیه را محتمل دانست. زیرا از یک سو مستمسک خوبی برای ایجاد پرونده‌های به اصطلاح نقض حقوق بشر در روسیه خواهد بود و از سوی دیگر سبب می‌شود دولت پوتین چندصباحی به مدیریت بحران‌های داخلی مشغول شود.

نتیجه‌گیری

مهم‌ترین متغیر در دورنمای کوتاه‌مدت سیاست خارجی روسیه، تغییر دولت در آمریکا است. تیم سیاست خارجی بایدن در عین رویکرد تعاملی در حوزه‌هایی مانند «عدم اشاعه تسلیحات هسته‌ای» با روسیه که آن را در تمدید توافق «استارت جدید» نمود یافته، در حوزه‌های حقوق بشری و سیاست‌های منطقه‌ای مسکو در شرق اروپا، رویکرد تقابل جویانه‌تری اتخاذ خواهد کرد. به طوری که کاملاً هریس بر ضرورت بازپس‌گیری شبه‌جزیره کریمه تأکید داشته است. به نظر می‌رسد پرونده‌های حقوق بشری و برنامه منطقه‌ای روسیه در شرق اروپا از جمله بحران اوکراین از جمله مسائلی باشند که به سیاست‌های تهاجمی آمریکا علیه روسیه شکل دهند و روسیه نیز با توسعه برنامه موشکی اش و عمق راهبردی اش در منطقه به آن پاسخ گوید. در عین حال که بر تقویت همکاری‌هایش با چین بیفزاید.

در سال گذشته مقالات زیر درباره روسیه در اندیشکده تبیین منتشر شده‌اند:

سازگاری و ناسازگاری منافع روسیه و ترکیه، فرصت‌ها و چالش‌های ایران

<http://tabyincenter.ir/38274>

نگاه به شرق، راهبرد زمانه انتقال قدرت از آتلانتیک به پاسیفیک

<http://tabyincenter.ir/38456>

فرصت‌های ایران در تقویت ائتلاف راهبردی چین و روسیه

<http://tabyincenter.ir/38455>

توافق ترکیه و روسیه برای آتش‌بس در لیبی، اهداف و پیامدها

<http://tabyincenter.ir/38535>

اعتراضات در بلاروس، تقابل ژئوپلتیک اروپا و روسیه

<http://tabyincenter.ir/38640>

ترکیه-یونان، منازعه در مدیترانه شرقی

<http://tabyincenter.ir/38685>

مطلوبیت‌های روسیه، ترکیه و ایران در بحران قره‌باغ

<http://tabyincenter.ir/39077>

اندرشده هزار کتبین

نشانی ما در شبکه های اجتماعی:

@Tabyincenter

www.tabyincenter.ir